

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν· ἱστορικοκανονικὰ ζητήματα καὶ νέες προοπτικὲς

Ἰωάννου Ἀντ. Παναγιωτόπουλου*

Ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἀνανέωσε τὶς ἱστορικὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς τῆς συνδέσεις μὲ τὸν ὄρο «Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν», διὰ τοῦ ἀνακοινωθέντος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 30ῆς Μαΐου 2018. Στὸ ἀνακοινωθὲν ἐπισημαίνεται ὅτι: «ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, συνελθοῦσα σήμερον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος, ἐξήτασε τὸ αἴτημα τῆς ἐν σχίσματι Ἐκκλησίας τῶν Σκοπίων, ὑποστηριζόμενον καὶ διὰ γράμματος τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς FYROM Ἐξοχ. κ. Ζόραν Ζάεφ, περὶ ἀναλήψεως ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς πρωτοβουλίας ἐπαναφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς εἰς τὴν κανονικότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιληφθῇ αὐτοῦ καὶ διενεργήσῃ τὰ δέοντα ὑπὸ τοὺς ἀπαραβάτους ὅρους τῶν ἱστορικοκανονικῶν ἀρμοδιοτήτων καὶ προνομίων τοῦ πρωτοθρόνου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου».

Ἡ ἀνακοίνωση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔχει πολυσήμαντη ἀξία, ἐνῶ οἱ ἱστορικὲς τῆς ἀναφορᾶς χάνονται στὸ βάθος τοῦ χρόνου. Ὅπως εἶναι γνωστὸ στοὺς εἰδικούς, ὁ αὐτοκράτορας Νικηφόρος Φωκᾶς (963-969) τὸ ἔτος 966 διαμόρφωσε τοὺς ὅρους ρήξης στὶς Βυζαντινοβουλγαρικὲς σχέσεις, τὴν ὁποία ἀκολούθησε ἡ προσυνηνομημένη εἰσβολὴ τῶν Ρώσων στὴν τότε ἐδαφικὴ ἐπικράτεια τῶν Βουλγάρων. Τὴν τελικὴ «λύση» ἔδωσε ὁ διάδοχός του Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969-976), ὁ ὁποῖος τὸ 971 διέλυσε τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος καὶ ὑπήγαγε ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὶς

* Ὁ Ἰωάννης Ἀντ. Παναγιωτόπουλος εἶναι Ἐπίκουρος Καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ἐπανασυνδεθείσες με τὴν Αὐτοκρατορία ἐπαρχίες¹. Ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ἐφαρμόσθηκε μία ἀπὸ τὶς παραδεδομένες ἀρχές ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης, τὴν ὁποία διετύπωσε με σαφήνεια ὁ ἐν ἀγίοις οἰκουμενικὸς πατριάρχης Φώτιος (858-867, 877-886) στὴν ἐπιστολή του πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Νικόλαο Α΄ (858-867) μετὰ τὴν Πρωτοδευτέρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (861): ἐπεὶ δὲ τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν².

Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ με τὴν ὀριστικὴν κατάλυση τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους τοῦ τσάρου Σαμουήλ (997-1014) πρὶν ἀπὸ 1000 χρόνια, τὸ ἔτος 1018. Τὴν ἀνωτέρω ἀρχὴ ἐκκλησιαστικῆς διοίκησης ἐφήρμοσε καὶ ὁ αὐτοκράτορας Βασίλειος Β΄ (976-1025), ὁ ὁποῖος συγκρότησε τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος με τρία Σιγίλια³. Ἡ νέα Ἀρχιεπισκοπὴ ἐκτεινόταν σὲ μία ἔκταση ἀπὸ τὸν Δούναβη ὡς τὴ Θεσσαλία, καὶ ἀπὸ τὸ Θέμα Ἡπειροῦ ἕως τὴ Μικρὰ Σκυθία. Στὴ συγκρότηση τῆς νέας Ἀρχιεπισκοπῆς ἀποσπάσθηκαν ἐπισκοπὲς ἀπὸ γειτονικὲς Μητροπόλεις, οἱ ὁποῖες οὐδέποτε εἶχαν ἀποτελέσει τμῆμα τῶν διαφόρων φάσεων ἐδαφικῆς ἐπέκτασης τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους⁴. Ὁ Αὐτοκράτορας διατήρησε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλέγει τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος ἀπὸ τὸν κλῆρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δηλαδὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐνισχύθηκε ἀποφασιστικὰ ἡ ἑλληνικὴ ταυτότητα τῆς νέας Μητροπόλεως καὶ ἡ ἀφοσίωση τῶν κατοίκων τῆς στὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος. Αὐτὸ εἶχε ὡς συνέπεια πολλὰ ἀπὸ τὶς ἐπισκοπὲς, ποὺ ἀρχικὰ προσαρτήθηκαν, στὴ συνέχεια νὰ ἐπιστρέψουν στὴ διοικητικὴ δομὴ τῶν Μητροπόλεων προέλευσής τους. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος καταργήθηκε μόνιμα τὸ 1767, στὸ πλαίσιο τῆς διοικητικῆς ἀναδιοργάνωσης τοῦ Οἰκουμενικοῦ

1. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, «Ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῆς ὁργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας Μακεδονίας», *ΕΕΘΣΠΑ* 30 (1995), 49. Ίω. Ταρνανίδης, *Ἱστορία τῶν Σλαβικῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν*, τ. Α΄ (*Ἱστορία τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας*), Θεσσαλονίκη 2005, σσ. 41-52. Ἀντ. Αἰμ. Ταχιάος, *Πηγὲς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῶν Ὀρθόδοξων Σλάβων*, τεῦχος Α΄, Θεσσαλονίκη 2009, σσ. 66-73.

2. PG 102, 613C-D.

3. Βλ. Ίω. Ταρνανίδης, *Σελίδες ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Γραμματεία τῶν Σλάβων*, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 439-452. Φειδᾶς, «Ἱστορικὴ ἐξέλιξη...», ὅ.π., σ. 49.

4. Πρβλ. Φειδᾶς, ὅ.π., σ. 46 κ.έ.

Θρόνου⁵ και η ιστορία της έχει μελετηθεί συστηματικά από εξαιρετους έρευνητές⁶.

Αν και η ιστορική εξέλιξη της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος είναι πολύ ενδιαφέρουσα, είναι κρίσιμο για την παρουσίαση του θέματός μας να προσεγγίσουμε τα γεγονότα των νεωτέρων χρόνων, αφού η ιδέα δημιουργίας «Μακεδονικού» έθνους γεννήθηκε στους κόλπους της Βουλγαρικής και Πανσλαβικής προπαγάνδας στην ευρύτερη περιοχή⁷, όταν διαπιστώθηκε, μετά από τη Συνθήκη του Βερολίνου (1878) ή όποια ήταν και η «ταφόπλακα» της Μεγάλης Βουλγαρίας, ότι η προσπάθεια εκβουλγαρισμού των έπιχώριων πολύγλωσσων ορθοδόξων χριστιανικών πληθυσμών συναντούσε ισχυρή αντίδραση. Τελικά αυτή η νέα προσέγγιση οδήγησε στη διάσπαση των ύποστηρικτών της (Σχισματικής) Βουλγαρικής Έξαρχίας (Εκκλησίας), σε δύο πτέρυγες, τους «βουλγαρόφιλους» (βερχοβιστές) και τους «μακεδονόφιλους»⁸.

Το περίεργο είναι ότι μετά από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μοναδικοί θιασώτες της «μακεδονικής» ιδέας παρέμειναν οί κομμουνιστές! Πράγματι, η ύποστήριξη της ιδέας μιας αυτόνομης Μακεδονίας αποφασίστηκε στην Γ΄ Διάσκεψη της «Βαλκανικής Κομμουνιστικής Όμοσπονδίας» στη Μόσχα (1921), που περιελάμβανε την κατ' αυτός «Μακεδονία του Αιγαίου», τη «Μακεδονία του Πιρίν» και τη «Μακεδονία Βαρδαριού». Αυτή η απόφαση επαναβεβαιώθηκε στην ΣΤ΄

5. Βλ. Αν. Βαβούσκος, «Νομοκανονική θεώρηση του καθεστώτος κανονικής δικαιοδοσίας της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος», *Μακεδονικά* 36 (2007), σσ. 104-107. Βλ. Φειδās, *Εκκλησιαστική Ιστορία Γ΄ (από την άλωση μέχρι σήμερα, 1453-2014)*, Αθήναι 2014, σσ. 91-95.

6. Γ. Κονιδάρης, «Συμβολαί εις την Έκκλησιαστικήν Ιστορίαν της Αχρίδος», *Επιστημονική Έπετηρίς της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών* 16 (1967), 4-80· Δ. Γόνης, *Ιστορία των Όρθοδόξων Έκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*, Αθήνα 32001, σσ. 48 κ.έ· Ταρνανίδης, *Ιστορία...*, ό.π., σσ. 52-57· Άγγελική Δελιγκάρη, *Η Αρχιεπισκοπή Αχριδών κατά τον Μεσαίωνα*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2014· Γρ. Παπαθωμάς, «Βιβλιοκρισία Γ. Τσούπρα», *Θεολογία* 89, 1 (2018), σ. 347 κ.έ. Άναλυτική βιβλιογραφία για την Αρχιεπισκοπή Αχρίδος βλ.: Βαβούσκος, «Νομοκανονική θεώρηση...», ό.π., σσ. 97-98· Ηλ. Εύαγγέλου, *Slavia Orthodoxa. Τομές στην Πνευματική και Πολιτιστική Ιστορία του Όρθόδοξου Σλαβικού Κόσμου*, Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 191-209.

7. Κ. Νιχωρίτης, *Θέματα Ιστορίας και Πολιτισμού των Σλαβικών Λαών*, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 463 κ.έ.

8. Πρβλ. Γόνης, *Ιστορία...*, ό.π., σ. 263 κ.έ.

Διάσκεψη (1924) και κατέστη υποχρεωτική για όλα τα Κομμουνιστικά Κόμματα, και της Ελλάδος, μετά από την επικύρωσή της από το Ε' Συνέδριο της Κομιντέρν (1924).

Οι κομμουνιστές υπήρξαν ιδιαίτερα συνεπείς και φλογεροί ως προς την υποστήριξη των αποφάσεών τους. Στις 2 Αυγούστου 1944 οί παρτιζάνοι του Τίτο ανέκρηξαν την ίδρυση της «Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» ως όμοσπόνδου κράτους της Γιουγκοσλαβικής Όμοσπονδίας, στη Μονή Αγίου Προχόρου Πσίνσκι. Το Σχέδιο του Τίτο ήταν η όμοσπονδοποίηση ολοκλήρων των Βαλκανίων, και η «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας» ήταν το όχημα για την αποκοπή τμημάτων της Βουλγαρικής και της Έλληνικής επικράτειας! Μάλιστα, στο Μπλέντ το 1947, μεσοῦντος του Έλληνικού Έμφυλίου, ο ήγέτης της Βουλγαρίας Γκεόργκι Δημητρόφ (1882-1949) συμφώνησε με τον Τίτο για την «ένωση» του Γιουγκοσλαβικού και του Βουλγαρικού τμήματος της κατ' αυτούς οριζόμενης «Μακεδονίας». Άν και τελικά το σχέδιο του Τίτο απέτυχε, ο ίδιος επέμεινε στη δημιουργία «Μακεδονικής συνείδησης». Στόχος ήταν να διατηρήσει ζωντανές τις αλτρωτικές διεκδικήσεις εις βάρος της Ελλάδος και της Βουλγαρίας, να δημιουργήσει μία νέα κοινή ταυτότητα στο πολυγλωσσικό μωσαϊκό των κατοίκων της νεοσύστατης όμοσπονδης Δημοκρατίας και να ανατρέψει τον επιχειρηθέντα στη διάρκεια του Μεσοπολέμου έκσερβισμό. Έπομένως όλα έπρεπε να γίνουν «Μακεδονικά», όπως και η Όρθόδοξη Έκκλησία της περιοχής. Σημειωτέον ότι το Βουλγαρικό Σχίσμα (1872), που υπήρξε η πραγματική αφετηρία και η μήτρα του όλου προβλήματος,⁹ έβαινε την ίδια στιγμή στη λύση του (ήρθη το 1945).

Έκκλησιαστικά η περιφέρεια των Σκοπίων με τον Πατριαρχικό και Συνοδικό Τόμο της 19ης Φεβρουαρίου 1922 υπήχθη στην Αὐτοκέφαλη Έκκλησία της Σερβίας (Πατριαρχείο), ως τμήμα των Μητροπόλεων της νοτίου Σερβίας.¹⁰ Η κατάληψη της Γιουγκοσλαβίας από τα

9. Βλ. Γόνης, *Ιστορία...*, ό.π., σσ. 121-157.

10. Στον Τόμο αναγράφεται συγκεκριμένα: «Όθεν και περί του θεοσώστου Βασιλείου της Σερβίας προκειμένου, επειδή τουτο μετά τους γενομένους κατὰ τὰ έτη 1912 και 1913 Βαλκανικούς πολέμους και τον λήξαντα μέγαν γενικόν πόλεμον έδαφικώς έπεκταθεν και έπαυξηθεν και εις έν ηνωμένον βασιλειον των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων έλέφ και εὐλογία Θεου μεγαλυνην συμπεριέλαβεν έν τη περιοχη αυτου και τας έξής υπό τον καθ' ημάς Πατριαρχικόν Οικουμενικόν Θρόνον τέως τελούσας κανονικώς έπαρχίας,

Στρατεύματα του Άξονα στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε ως συνέπεια ένα μεγάλο τμήμα του σημερινού κράτους περι των Σκοπίων, πού μετονομάσθηκε προσφάτως¹¹, να περιέλθει στην κατοχή των Βουλγαρικών στρατευμάτων τον Άπρίλιο του 1941. Οί Βούλγαροι έθεσαν άμεσα σε εφαρμογή τὸ σχέδιο έκβουλγαρισμοῦ τῆς μέχρι τότε Σερβικῆς ἐπαρχίας. Έκδιώχθηκαν ὁ μητροπολίτης Σκοπίων Ίωσήφ καί ὁ ἐπίσκοπος Ζλετόβου-Στρωμνίτσης Βικέντιος, μαζί με ἱερεῖς καί λαό. Στις θέσεις τους τοποθετήθηκαν Βούλγαροι κληρικοί. Ἄλλα οἱ κομμουνιστικὲς γιουγκοσλαβικὲς ἀρχές, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τῶν Βουλγάρων ἐπισκόπων καί ἱερέων, δὲν ἐπέτρεψαν στοὺς ἐκδιωχθέντες Σέρβους κληρικούς νὰ ἐπιστρέψουν στὶς ἔδρες τους, ἀφοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαναγωγή στὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας θὰ ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στὰ πολιτικὰ σχέδιά τους. Ἄμεσα συγκρότησαν ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὶς κομμουνιστικὲς ἀρχές «Ἐπιτροπὴ Πρωτοβουλίας» γιὰ τὴν ὀργάνωση αὐτοκέφαλης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴ «Μακεδονία» καί τὴν ἀνασύσταση τῆς ἱστορικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος¹².

ἦτοι τὰς Μητροπόλεις Σκοπίων, Ρασκοπρεσρένης, Δεβρών καί Βελισσοῦ, Πελαγονίας, Πρεσπῶν καί Ἀχριδῶν, μέρος τῆς Μητροπόλεως Βοδενῶν, τὴν ἐπισκοπὴν Πολυανῆς, δυνάμει τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τῆς 10 Αὐγούστου 1913, τὴν Μητρόπολιν Στρωμνίτσης, δυνάμει τῆς Συνθήκης τοῦ Νεγύ τῆς 27ης Νοεμβρίου 1919, καί τὰς ἐν Βοσνία καί Ἑρζεγοβίνη Μητροπόλεις Βόσνης, Ἐρσεκίου, Σβορνικίου καί Βανιαλούκας καί Βιχάτσης, δυνάμει τῆς Συνθήκης μετὰ τῆς Αὐστρίας, τῆς ὑπογραφείσης ἐν Ἄγιῳ Γερμανῶ ἐν Λαί τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1919, καί ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ ἐνιαίου τούτου βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καί Σλοβένων συμπεριελήφθησαν μὲν καί αἱ Αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τοῦ Καρλοβιτσίου καί Μαυροβουνίου, καθὼς καί αἱ δύο ἐν Δαλματία Ἐπαρχίαι τῆς Ζάρας καί τοῦ Καττάρου, ἀπὸ κοινῆς δὲ γνώμης τῶν προεστώτων τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἐν Συνόδῳ συνεληθόντων ἐκηρύχθη ἡ διοικητικὴ αὐτῶν ἔνωσις μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας εἰς μίαν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν...» πρβλ. Ἰω. Ταρνανίδης, *Ἱστορία τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη ⁽²⁾1988, σσ. 105-108· Γόνης, *Ἱστορία...*, ὅ.π., σσ. 249-252· Ἀθ. Αγγελόπουλος, «Κράτος Σκοπίων: ἡ λύση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Ὑπὸ τὸν προβολέα τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπιθεώρηση τοῦ Μεταπτυχιακοῦ Προγράμματος Σπουδῆς στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία* 4 (2013), σ. 16 κ.έ.

11. Πρβλ. Ἰω. Ταρνανίδης, *Στὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1995· Ἀνδρέας Νανάκης (Μητροπολίτης Ἀρκαλοχωρίου), *Καὶ ἐγένετο ταυτότητα καί ἔθνικὸ κράτος* (τὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε διαδίκτυακὰ στις 27.01.2019).

12. Βλ. Ταρνανίδης, *Ἱστορία τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας*, σσ. 110-114· Ἀθ. Αγγελόπουλος, *Μακεδονικὸ Ζήτημα: Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορικοκανονικὴ ἄποψη ἀπὸ τὸ 1944 μέχρι σήμερα*, Ἱεροσόλυμα 1988· Γόνης, *Ἱστορία...*, ὅ.π., σ. 265 κ.έ.· Σταυρούλα

Τὰ σχέδια τῆς Ἐπιτροπῆς ἐτέθησαν ἄμεσα σὲ ἐφαρμογὴ καὶ στὶς 4 Μαρτίου 1945 συνεκλήθη σὲ πανηγυρικό κλίμα *Κληρολαϊκὴ Συνέλευση* στὰ Σκόπια, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ ὅμως ἐπισκόπων, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴ συμμετοχὴ 300 κληρικῶν καὶ λαϊκῶν.¹³ Ἡ Συνέλευση, στερούμενη κανονικῶν προϋποθέσεων καὶ ἀτελῆς ἐκκλησιολογικά, προέταξε τὴν ὑπαρξὴ πλέον «Μακεδονικῆς» κρατικῆς ὀντότητας καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς ἱστορικὴ σύνδεση τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς μὲ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχρίδος, ὡς κριτήρια ποὺ ἐνεργοποιοῦσαν τὶς προϋποθέσεις ἴδρυσης αὐτοκέφαλης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας¹⁴ στὸ πλαίσιο τοῦ ὁμόσπονδου κράτους. Στὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν ἐξέλεξαν νέα Ἐπιτροπὴ πρωτοβουλίας γιὰ τὴν ὀργάνωση Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴ «Μακεδονία».

Τὸ Πατριαρχεῖο Σερβίας καὶ παρὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν κομμουνιστικῶν ἀρχῶν στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Σκοπίων καὶ τὴν παρεμπόδιση τοῦ κανονικοῦ Μητροπολίτη νὰ μεταβεῖ στὴν ἔδρα του, τὸν ὁποῖο ὅπως σημειώσαμε, εἶχαν ἀπελάσει οἱ Ναζὶ καὶ οἱ Βούλγαροι συνεργάτες τους, ἀντέδρασε ἀρχικὰ σθεναρά. Ἡ Σύνοδος τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου τόνισε ὅτι: α) οἱ τρεῖς ἐπαρχίες ποὺ διεκδικοῦσαν τὴν αὐτοκεφαλία τους εἶχαν παραχωρηθεῖ στὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας κανονικά μὲ τὸν Συνοδικὸ καὶ Πατριαρχικὸ Τόμο τοῦ 1922 (καὶ σαφῶς παρέμεναν ὑπὸ μία καὶ ἐνιαία κρατικὴ ὀντότητα), β) δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος χωρὶς τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου, γ) ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Σκοπίων δὲν δύναται νὰ ἀσκεῖ ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση καὶ δ) ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς νὰ ἀποδέχονται μόνο τοὺς κανονικοὺς ἱεράρχες τους (δηλαδὴ τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου). Εἶναι δεδομένο ὅτι γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Σερβίας δὲν εἶχαν μεταβληθεῖ οἱ ὅροι τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου (1922), ποὺ εἶχαν ὑπαγάγει στὴ δικαιοδοσίᾳ του τὶς συγκεκριμένες ἐπαρχίες, καθὼς τὸ νέο κράτος (ἡ Γιουγκοσλαβία) ἦταν συνέχεια τοῦ προηγούμενου, τοῦ

Θεοφανίδου, *Ἡ Σχισματικὴ Ἐκκλησία τῆς π.Γ.Δ.Μ.: ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας της*, (Διπλωματικὴ Ἔργασία), Θεσσαλονίκη 2015· Γ. Τσοῦπρας, *Ἐκκλησία καὶ Ἐθνογένεση: ἡ «Μακεδονικὴ» Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὴν ὑπηρεσία τῶν Σκοπίων*, Ἀθήνα 2018 (ὅπου καὶ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸ θέμα).

13. Βλ. Γόνης, *Ἱστορία...*, ὅ.π., σσ. 266-268.

14. Πρβλ. Ταρνανίδης, *Σελίδες ...*, ὅ.π., σσ. 369-454· Ίω. Ταρνανίδης, *Θεωρία καὶ Πράξη στὴν Ἱστορικὴ Ἐξέλιξη τοῦ Αὐτοκεφάλου τῶν Σλαβικῶν Ἐκκλησιῶν*, Θεσσαλονίκη 2006.

ένωμένου βασιλείου τών Σέρβων, τών Κροατών και τών Σλοβένων, πού βασίσθηκε στον ιστορικό κορμό τής Σερβίας.

Βεβαίως ή αλλοίωση πού είχε προκαλέσει στην *έκκλησιαστική συνείδηση* του ποιμνίου τών συγκεκριμένων *έπαρχιών* ή παρατεταμένη περίοδος βίαιας σύγκρουσης πού προκάλεσε τὸ Βουλγαρικό Σχίσμα τοῦ 1872¹⁵ και ή *έκρηξη* ενός νέου κινήματος *έθνοφυλετισμοῦ*, μαζί με τήν *ένεργό συμπαρατάση* τών *κομμουνιστικῶν ἀρχῶν* (με τις *έπίσημες διακηρύξεις* περι *διεθνισμοῦ*), *φαλκίδευσαν* κάθε προσπάθεια του Σερβικού Πατριαρχείου για *ένότητα*. «*Έπίσημη*» *ἀπάντηση* στη Σύνοδο τής Σερβικής Έκκλησίας *έπιχείρησε* να δώσει ή *Συνέλευση* 200 *ιερέων* (*έλεγχόμενων* από τις *κομμουνιστικές ἀρχές*), πού *συνεκλήθη* στα Σκόπια στις 9 και 10 Μαΐου 1946¹⁶. Οί *παριστάμενοι* *άπομακρύνθηκαν* από τὸ *αίτημα* τής *αὐτοκεφαλίας* και *ζήτησαν* *αὐτονομία*, *άφοῦ* *σταδιακά* ή *Έπιτροπή* τών Σκοπίων *συνειδητοποιοῦσε* *ὅτι* ή *αὐτοκεφαλία* *θα* *ἀργοῦσε*. Πάντως, ή *κατάσταση* *παρέμεινε* *στάσιμη* *μέχρι* και τὸν *θάνατο* του Σέρβου Πατριάρχη Βικεντίου (1950-1958), ὁ ὁποῖος *ἀνήκε* στις *τάξεις* τών *έκδιωχθέντων* από τούς Βουλγάρους *έπισκόπους* τής *διοικητικῆς* *έπαρχίας* Σκοπίων.

Η *προαναφερθεῖσα Έπιτροπή* τών Σκοπίων, πάντοτε με τή *σύμ-πραξη* τών *κομμουνιστικῶν ἀρχῶν*, *ἀπεφάσισε* τή *σύγκληση* τής Β' Κληρικολαϊκῆς *Συνέλευσης* στην *Άχρίδα* από τις 4 ἔως τις 6 *Όκτωβρίου* 1958, ή ὁποία *αὐτήν* τή *φορὰ* *προετοιμάσθηκε* με *έπιμέλεια*¹⁷. *Ζήτησαν* τήν *ἀνασύσταση* τής *Άρχιεπισκοπῆς* *Άχρίδος* με *πρῶτο* *Μητροπολίτη* τους τὸν *τιτουλάριο* *έπίσκοπο* *Τόπλιτσας* *Δοσίθεο* του Πατριαρχείου Σερβίας, ὁ ὁποῖος *βρισκόταν* *σὲ* *πλήρη* *συνεννόηση* *μαζί* *τους* και ἦταν *κατάλληλα* *προετοιμασμένος*. *Μάλιστα*, *μετὰ* *ἀπὸ* τήν *«έκλογή»* του *έμφανίσθηκε* στην *Άχρίδα* και *έθρονίστηκε* (5 *Όκτωβρίου* 1958). Τὰ *μέλη* τής *Κληρικολαϊκῆς* *ἀποφάσισαν* να *βρίσκονται* *σὲ* *ένότητα* με τὸ *Σερβικό* *Πατριαρχεῖο*, *ένέκριναν* *Καταστατικό* *Χάρτη* και *«έξέλεξαν»* *έπίσκοπο* *Άχριδῶν-Βιτωλίων* τὸν *Κλήμεντα* και *Ζλετόβου-Στρωμνίτσης* τὸν *Ναούμ*. Η Σύνοδος του Σερβικού Πατριαρχείου *έπεκύρωσε* *τελικὰ* τὸν *Ίούνιο* του 1959 τὰ *πεπραγμένα* του *προηγούμενου* *έτους* *στὰ*

15. Πρβλ. Φειδάς, «*Ιστορική εξέλιξη ...*», ὁ.π., σσ. 68-70.

16. Γόνης, *Ιστορία...*, ὁ.π., σσ. 268-270.

17. Βλ. Γόνης, *Ιστορία...*, ὁ.π., σσ. 273-274.

Σκόπια και με σειρά ἐκκλησιαστικῶν πράξεων συγκροτήθηκε ἐκεῖ κανονικὴ Σύνοδος, ἀπαρτιζόμενη ἀπὸ τρία μέλη, τὸν μητροπολίτη και δύο ἐπισκόπους. Τὸ «εἰδύλλιο» ὅμως μεταξὺ Βελιγραδίου και Σκοπίων δὲν ἔμελλε νὰ μακροημερεύσει.

Ἡ σύμπραξη πολιτικῶν και ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῆς Ὁμόσπονδης Γιουγκοσλαβικῆς Δημοκρατίας προκάλεσε τὸ νέο σχίσμα. Συγκεκριμένα στὸ τέλος τοῦ 1966, τὸ Σερβικὸ Πατριαρχεῖο ἀπάντησε ἀρνητικὰ στὸ αἶτημα τῆς τοπικῆς Συνόδου τῶν Σκοπίων γιὰ αὐτοκεφαλία. Παράλληλα στὰ Σκόπια χειροτονήθηκαν τὴν ἀνοιξη τοῦ 1966 ὁ τιτουλάριος ἐπίσκοπος Βελίκας Μεθόδιος και τὸν Ἰούλιο τοῦ 1967 ὁ τιτουλάριος ἐπίσκοπος Τιβεριουπόλεως Κύριλλος. Ἡ Γ' Κληρικολαϊκὴ Συνέλευση ποὺ συνεκλήθη στὶς 17 Ἰουλίου 1967 προχώρησε στὴν πανηγυρικὴ ἀνακήρυξη τῆς «Μακεδονικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας» ὡς αὐτοκεφάλου¹⁸. Ἡ Σύνοδος τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου τὸν Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου ἔτους κήρυξε σχισματικὴ τὴν ἱεραρχία τῆς Μητροπόλεως τῶν Σκοπίων. Ἐκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῶν Σκοπίων παραμένει σὲ κατάσταση σχίσματος, τὸ ὁποῖο ἐπιβεβαιώνεται διαρκῶς ἀπὸ ὅλες ἀνὰ τὴν οἰκουμένη Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες.

Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο δὲν ἔμεινε ἀδιάφορο γιὰ τὴν τύχη τοῦ πληρώματος μιᾶς παραδοσιακῆς Ὁρθόδοξης ἐπαρχίας, ποὺ τόσο εἶχε βασανισθεῖ ἀπὸ τὴ βιαιότητα τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος (1870-1945). Μὲ τὴ μέριμνα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸ 1999 μέχρι τὸ 2002 πέντε ἀκαρπες διμερεῖς ἐπαφές μεταξὺ τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου και τῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας. Στὴ συνάντηση στὴν πόλη Νις τῆς Σερβίας τὴν 17η Μαΐου 2002 «ἐπιτεύχθηκε» ἡ ὑπογραφή προσχεδίου Συμφωνίας, μὲ τὴν ὁποία ἡ Σχισματικὴ Ἐκκλησία λάμβανε τὸν τίτλο Ἀρχιεπισκοπῆ Ἀχρίδος και ἐλάμβανε καθεστῶς αὐτονομίας¹⁹. Ἡ Σύνοδος ὅμως τῶν Σκοπίων ὑπαναχώρησε και τὴν 21η Ἰουνίου 2002 ἀπέρριψε τὴ Συμφωνία²⁰.

18. Βλ. Ἀθ. Αγγελόπουλος, *Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς «Μακεδονικῆς» Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῆ βάσει τῶν Ἀποφάσεων τῆς Ἐκτάκτου Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σερβικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1967· Ἀθ. Αγγελόπουλος, *Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Μακεδονικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, Σκόπια 1972· Γόνης, *Ἱστορία...*, ὅ.π., σσ. 274-275.

19. Θεοφανίδου, *Ἡ Σχισματικὴ Ἐκκλησία τῆς π.Γ.Δ.Μ.*, σσ. 117-123.

20. Βλ. Μ. Τρίτος, *Νεώτερες ἐξελίξεις στὴ σχισματικὴ Ἐκκλησία τῶν Σκοπίων*, Θεσσαλονίκη 2004.

Με τις αποφάσεις της Συνόδου του διαφώνησε ο Μητροπολίτης Βελεσών και Παραβαρδαρίου Ίωάννης, ο οποίος μετά από την αποπομπή του από τη Σύνοδο των Σκοπίων, αναγνωρίστηκε από το Σερβικό Πατριαρχείο ως ο κανονικός Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος και Έξαρχος του Πατριαρχείου Σερβίας στο νεοσύστατο Κράτος. Οι περιπέτειες του Αρχιεπισκόπου Αχρίδος Ίωάννου είναι γνωστές²¹, όπως και η προσπάθεια συγκροτήσεως νέας Ίεραρχίας στην έπαρχία του²². Έν τούτοις, το ενδιαφέρον είναι ότι και η Έκκλησία της Βουλγαρίας επανεμφανίστηκε στην περιοχή το τελευταίο διάστημα και προσπάθησε να επανεμπλακεί επισήμως στα εκκλησιαστικά πράγματα των Σκοπίων για πρώτη φορά μετά από το 1944, αλλά και αυτή η προσπάθεια κατέληξε σε ναυάγιο²³. Οφείλουμε όμως να παραδεχθούμε ότι είναι διαφορετική ή πραγματικότητα του 1967, όταν το σημερινό κράτος στην ουσία ήταν έπαρχία της ένιαίας Γιουγκοσλαβίας, και διαφορετική ή κατάσταση σήμερα, και πολύ περισσότερο διαφορετική από το 1872 όταν οι Βούλγαροι κομιτατζήδες πάσχιζαν με τη βοήθεια της Ρωσίας να επιβάλουν τη Βουλγαρική Έξαρχία στην περιοχή.

21. Βλ. Μ. Τρίτος, *Το μαρτύριο και η μαρτυρία του Αρχιεπισκόπου Αχρίδος Ίωάννου*, Ίωάννινα 2008. Θεοφανίδου, *Η Σχισματική Έκκλησία της π.Γ.Δ.Μ.*, σσ. 81-116.

22. Το *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* (Στρασβούργο) με απόφασή του (16.11.2017) κατεδίκασε τη στάση των Σκοπίων και απαίτησε την τυπική αναγνώριση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος από την κυβέρνηση της γείτονος χώρας.

23. Πράγματι, στο τέλος του 2017 η Όρθόδοξη Έκκλησία της Βουλγαρίας (Πατριαρχείο) «αποκατέστησε» την απευθείας επικοινωνία της με τη συγκεκριμένη Σχισματική Έκκλησία, πράγμα το οποίο ακόμη και με αυτόν τον τρόπο δεν έχει πράξει καμμία άλλη Όρθόδοξη Έκκλησία. Το ενδιαφέρον είναι ότι συνεκτιμώντας όλες τις αναγκαίες κανονικές προϋποθέσεις, δεν αναγνωρίζει τη συγκεκριμένη εκκλησία ως «θυγατέρα» της (συζήτηση ή όποια άνοιξε από μερίδα ιεραρχών στα Σκόπια). Στις αρχές του 2018 απέστáλη από τη Βουλγαρία εκκλησιαστική αποστολή για ζητήματα εκκλησιαστικής τάξεως (δηλαδή για την παύση του Σχίσματος), αλλά δεν απέστáλη εκπρόσωπός της στον έορτασμό της εκατονταετηρίδος της «Αρχιεπισκοπής Αχρίδος». Ο πατριάρχης της Βουλγαρίας Νεόφυτος, σε πρόσφατη δήλωσή του στο γνωστό Σερβικό είδησεογραφικό δίκτυο b92 (21.01.2019), δήλωσε ότι: «ή λύση του εκκλησιαστικού προβλήματος των Σκοπίων θα ακολουθήσει την επίλυση του ονοματολογικού». Είναι προφανές ότι η «επίλυση» του ονοματολογικού με την ψήφιση της «Συμφωνίας των Πρεσπών» από τη Βουλή των Έλλήνων (25.01.2019), ανοίγει κατά την άποψη του Πατριαρχείου της Βουλγαρίας τον δρόμο για την επίλυση και του εκκλησιαστικού ζητήματος.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς 30ῆς Μαΐου 2018 συνιστᾷ πρωτοβουλία ἐπαναφορᾶς τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς εἰς τὴν κανονικότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν, πάγια θέση στοὺς διαλόγους ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὸ 1999 μεταξὺ τῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Σερβικοῦ Πατριαρχείου, τὴν ὁποία ἀποδέχεται καὶ ἡ πλειονοψηφία τῆς Ἱεραρχίας τῆς Συνόδου τῶν Σκοπίων. Οἱ Ἱεράρχες αὐτοὶ ὀφείλουν νὰ ἀναγνωρίσουν θεραπευτικὰ τὴν ἀντικανονικότητα τῶν ἐνεργειῶν μετὰ ἀπὸ τὸ 1968, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία τοὺς «ιδρύθηκε» ὡς ἐπιλογή τῶν κουμμουνιστικῶν ἀρχῶν καὶ ὄχι τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος. Μὲ πνεῦμα ἀγάπης καὶ καταλλαγῆς ὀφείλουν νὰ συναινέσουν στὴν ἀπόκτηση ἀρχικὰ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος ἀναλόγου τῆς Συμφωνίας τοῦ 2002, ἀναλόγου βεβαίως πρὸς τοὺς ὅρους ποὺ διαμορφώνουν οἱ ὑπάρχουσες συνθήκες. Τὸ πρόβλημα ὅμως σήμερα εἶναι ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία.

Πράγματι, ἡ πολιτικὴ κατάσταση δὲν συγκρίνεται μὲ αὐτὴν τοῦ 1968, περίοδο κατὰ τὴν ὁποία τὸ πλήρωμα τοῦ ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ τῶν Σκοπίων ὑπαγόταν στὴν κρατικὴ ὄντοτητα τῆς ἐνιαίας Γιουγκοσλαβίας, ἀλλὰ οὔτε μὲ αὐτὴν τοῦ 2002. Σήμερα ἡ ἡγεσία τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας ἔχει ἐπιλέξει ἓνα δραστήριο ρόλο «Ἐθναρχούσης Ἐκκλησίας», ἀφοῦ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν ποὺ τῆς παραχώρησε ὁ Τόμος τοῦ 1922 βρισκεται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Σερβικοῦ κράτους, καὶ κατὰ συνέπεια τό «ἐδαφικῶς ἐπεκταθὲν καὶ ἐπαυξηθὲν καὶ εἰς ἓν ἡνωμένον βασιλεῖον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων ἐλέφ καὶ εὐλογία Θεοῦ μεγαλυνθὲν συμπεριέλαβεν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξῆς ὑπὸ τὸν καθ' ἡμᾶς Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τέως τελούσας κανονικῶς ἐπαρχίας», ἀπλῶς δὲν ὑφίσταται σήμερα. Ἐπιπροσθέτως ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία κινεῖται σὲ τροχιά ρήξεως μὲ τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῆς Σερβίας. Ἡ κυβέρνησις τῆς Σερβίας προκρίνει τὴν ὀριστικὴν ἐπίλυση τοῦ ζητήματος τοῦ Κοσσυφοπεδίου μὲ τὴν ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ ἐδαφῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων περισσότερο διαλλακτικὴ στάσις σὲ σειρὰ θεμάτων, μὲ κύριο στόχο τὴν ἀναθεώρηση τῆς Συνθήκης τοῦ Dayton (1995), ποὺ θὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔνωσις τοῦ Σερβικοῦ τμήματος τῆς Βοσνίας μὲ τὸ Σερβικὸν κράτος. Ἀλλὰ ὁ πατριάρχης τῆς Σερβίας ἐπισημαίνει ὅτι: «ἡ διαίρεσις τοῦ Κοσόβου καὶ τὰ νέα σύνορα, ποὺ ὑποστηρίζουν κάποιοι (δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις τῆς

Σερβίας), για τη Σερβική Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ γιὰ τὴν πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ δὲν εἶναι ἀποδεκτὴ λύση. Ἡ Σερβία χωρὶς τὸ Κόσοβο δὲν θὰ εἶναι Σερβία» (RIA Novosti, 06.02.2019).

Ὁ πατριάρχης Σερβίας Εἰρηναῖος σὲ συνέντευξή του ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ ἔνθετο τῆς Ἐφημερίδας Politika (27.01.2019), καὶ λίγο πρὶν τὴν ἐπίσκεψή του στὴ Μόσχα, ὅπου προέβη σὲ σειρά ἀσύμβατων μεταξύ τους δηλώσεων, ἐπεσήμανε ὅτι: «αὐτὸ ποὺ ἔκανε ἡ Βασιλεύουσα (Κωνσταντινούπολη) στὸ Κίεβο, τὴ μητέρα τῶν ρωσικῶν πόλεων, γιὰ τὴ Σερβικὴ Ἐκκλησία εἶναι κενὸ γράμμα. Ἡ Οὐκρανία ἔχει τὴ δική της κανονικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ κανονικὴ κεφαλὴ της εἶναι ὁ Μητροπολίτης Ὀνούφριος. Δὲν γνωρίζουμε ἄλλους καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀναγνωρίσουμε. Στὸ Φανάρι γνωρίζουν ὅτι ἡ Αὐτόνομη Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀχρίδος τελεῖ ὑπὸ τὴ δικαιοδοσία τῆς Σερβικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔχει στὴν κεφαλὴ της τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἰωάννη, καὶ ὑπὸ κανονικῆς ἐπόψεως δὲν τίθεται κανένα σωτηριολογικὸ ζήτημα γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ γιὰ τὴν τέλεση τῶν μυστηρίων, εἴτε αὐτοὶ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους Σέρβο, Μακεδόνα, Βορειομακεδόνα, Βούλγαρο, Ρομά, Ἑλληνα, εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο. Ὁλος ὁ κόσμος δύναται νὰ ἔχει πρόσβαση στὸ κοινὸ ποτήριο τῆς σωτηρίας. Ἐπομένως, δὲν βλέπω νὰ ὑπάρχει δυνατότητα ἐπίκλησης οἰασδὴποτε δικαιολογίας γιὰ παρέμβαση στὴν κανονικὴ δικαιοδοσία τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ θὰ ἦταν μία ψευδο-πνευματικὴ ἐκδοχὴ τοῦ νατοϊκοῦ “ἐλεήμονα ἀγγέλου”. Μόνο στὸ Μαυροβούνιο εἶναι ὅλα σαφῆ»²⁴. Τέλος δὲ προσέθεσε ὅτι οἱ περισσότεροι πιστοὶ ἐκεῖ (στὸ Μαυροβούνιο) προσδιορίζουν τοὺς ἑαυτοὺς τους ὡς Σέρβους καὶ κατέληξε ὅτι ὅποιαδήποτε κίνηση γιὰ χορήγηση αὐτοκεφαλίας (στὸ Μαυροβούνιο) δὲν θὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ.

24. “Ono što je Carigrad uradio u Kijevu, majci ruskih gradova, za Srpsku crkvu je ništavno. Ukrajina ima svoju kanonsku crkvu koja ima svog zakonitog poglavara mitropolita Onufrija. Druge ne poznajemo i nećemo ih upoznati. U Fanaru znaju da je u okrilju Srpske pravoslavne crkve autonomna Ohridska arhiepiskopija, koja ima svog poglavara arhiepiskopa Jovana i tu sa stanovišta kanona, mogućnosti spasenja vernih, vršenja svetih tajni ne postoji nijedan problem ni za koga. Bilo da sebe smatra Srbinom, bilo Makedoncem, Severnomakedoncem, Bugarinom, Romom, Grkom, svejedno. Svi mogu da pristupe čaši spasenja. Stoga ne vidim da postoji mogućnost za bilo kakav izgovor za upltanje u kanonsku teritoriju Srpske crkve. To bi bila neka pseudoduhovna verzija NATO „milosrdnog anđela”. Tek je u Crnoj Gori sve jasno...”

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω εἶναι προφανές ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμήν στὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἐπικρατεῖ μία περιεργή σύγχυση. Περιπλέκουν τὸ ζήτημα τῆς ἄρσεως τοῦ Σχίσματος τῶν Σκοπίων μὲ τὸ ζήτημα μιᾶς εἰκαζόμενης αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸ Μαυροβούνιο (ἢ ὁποία ὑπῆρξε αὐτοκέφαλη πρὶν ἀπὸ τὸ 1922 καὶ ἡ αὐτοκεφαλία τῆς ἤρθη μὲ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Πράξη). Πράγματι, στὸ Μαυροβούνιο ὑπάρχει σήμερα μία κυρίαρχη κίνηση μὲ πολυσήμαντα χαρακτηριστικὰ ἐθνικοῦ διαχωρισμοῦ ἀπὸ τὴ Σερβία, τῆς ὁποίας ἓνα μικρότερο μέρος ἔχει ὡς στόχο τὴν ἀνακήρυξη αὐτοκέφαλῆς Ἐκκλησίας. Ταυτόχρονα ἔχει ἐμφανισθεῖ ἓνας αὐτοανακηρυχθεὶς προκαθήμενος, μιᾶς αὐτοκέφαλῆς τοπικῆς ἐκκλησίας μὲ ἐλάχιστα μέλη (ποὺ περισσότερο ἔχουν τὰ χαρακτηριστικὰ ὀπαδοῦ), ὁ ὁποῖος μάλιστα καθαιρέθηκε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο μὲ βαρύτερες κατηγορίες καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν Ἱταλία ὅπου διακονοῦσε.

Γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἀπετέλεσε *casus belli* τὸ γεγονός ὅτι μία ἀπὸ τὶς μερίδες, ποὺ συμμετεῖχαν τελικὰ στὴν Ἐνωτικὴ Σύνοδο τοῦ Κιέβου (15.12.2018), εἶχε ἀναγνωρίσει τὴν αὐτοανακηρυχθεῖσα «Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τοῦ Μαυροβουνίου» τοῦ καθαιρεθέντος ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο κληρικοῦ. Ἀσφαλῶς τέτοια φαινόμενα, ὅπως αὐτό, δὲν εἶναι πρωτόγνωρα. Συμβαίνουν ὅταν μεγάλα σώματα τοῦ ποιμνίου βρίσκονται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐνιαίου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ὅπως συνέβαινε μέχρι πρόσφατα στὴν Οὐκρανία. Οὐσιαστικὰ ὅμως ἡ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Οὐκρανία συμβάλλει θετικὰ στὸ ζήτημα ποὺ εἶχε ἀνακύψει στὸ Μαυροβούνιο, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ποὺ εἶχε προσφέρει τὴν ἀναγνώριση στὴν ὑποτιθέμενη αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τοῦ Μαυροβουνίου πλέον δὲν ὑφίσταται, καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προβεῖ σὲ ὁποιαδήποτε ἐνέργεια ἀντίθετη μὲ τὶς πράξεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Μάλιστα, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ἀντιλαμβανόμενος πλήρως τὸν ἔντονο προβληματισμὸ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας, προέβη σὲ εὐθεία διάψευση²⁵ ὅσων ὑπεστήριζαν ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο θὰ προχωρήσει σὲ ἀναγνώριση τῆς αὐτοαποκαλούμενης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τοῦ Μαυροβουνίου. Συγκεκριμένα δήλωσε ὅτι: «γιὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πα-

25. Σερβικὴ Ἐφημερίδα «Kurir», 30.12.2019.

τριαρχείο ή μοναδική κανονική Έκκλησία στο Μαυροβούνιο είναι ή “Μητρόπολη Μαυροβουνίου και Παραθαλασσίας” της Σερβικής Όρθόδοξης Έκκλησίας με έπικεφαλής τόν μητροπολίτη Άμφιλόχιο». Έπιπλέον, ό Οίκουμενικός Πατριάρχης έπικοινωνήσε με τόν Πρόεδρο της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου Μίλο Τζουκάνοβιτς, ζητώντας του τήν απόσυρση του Νόμου που όδηγεί σε κρατικοποίηση του μεγαλύτερου μέρους της εκκλησιαστικής περιουσίας της Μητρόπολης Μαυροβουνίου.

Έπιστρέφοντας όμως στο ζήτημα των Σκοπίων, πρέπει να έπισημάνουμε ότι άσφαλώς ή άπόκτηση νέου εκκλησιαστικού καθεστώτος σε άναφορά προς τόν Πρώτο Θρόνο από τή σχισματική Έκκλησία του κράτους, που βρίσκεται στο κέντρο της Χερσονήσου του Αΐμου, δέν άποκλείει στο μέλλον όποιαδήποτε εκκλησιαστική εξέλιξη. Παράλληλα όφείλουμε να άναγνωρίσουμε ότι σήμερα ύπάρχει μία νέα κρατική όντότητα στην άλλοτε έπαρχία του πρώην Γιουγκοσλαβικού Κράτους, αλλά κυρίως ότι ή επίλυση του εκκλησιαστικού ζητήματος, τó όποιο –όπως σημειώσαμε– έχει πολιτική θεμελίωση, δέν θά πρέπει να συγχέεται με τήν επίλυση του πολιτικού ζητήματος. Η έγκατάλειψη άπαιτήσεων με πολιτικό και όχι εκκλησιαστικό περιεχόμενο, όπως αυτό γίνεται άπολύτως κατανοητό και από τήν άνακοίνωση του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, θά διευκολύνει τήν ταχύτερη επίλυση του εκκλησιαστικού ζητήματος και θά έπαναφέρει σε κοινωνία τήν τοπική Έκκλησία με τις ύπόλοιπες ανά τήν οίκουμενη Όρθόδοξες Έκκλησίες. Ός εκ τούτου, μετά από τή συνάντηση της πολιτικής ήγεσίας των Σκοπίων με τόν Οίκουμενικό Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη (13.01.2020), έξετάσθησαν «αί προηγηθείσαι επί του θέματος φάσεις, και εκφράσθηκε ή βούλησις της έπαναφοράς της εκείσε Έκκλησίας εις τήν κανονικότητα υπό τó όνομα της Αρχιεπισκοπής Αχριδών, κατόπιν και της ύποβληθείσης έν καιρώ εις τήν Μητέρα Έκκλησίαν εκκλήτου προσφυγής». Κατά συνέπεια, άπεφασίσθη να προσκληθοϋν στην έδρα του Οίκουμενικού Πατριαρχείου άντιπροσωπείες της Έκκλησίας της Σερβίας και της σχισματικής Έκκλησίας για συζητήσεις και προσπάθεια εξέύρεσης κοινώς άποδεκτής λύσης.

Έπομένως ή Έκκλησία του κράτους στα βόρεια της Μακεδονίας δέν άπαιτείται να φέρει τόν τίτλο της χώρας, καθώς αυτό δέν είναι τó δέον. Δύναται να λάβει ένα εκκλησιαστικά ιστορικό όνομα,

αφοῦ μὲ βεβαιότητα δυνάμεθα νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ἡ ἐπίλυση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος εἶναι τὸ μόνο σταθερὸ ἔδαφος πάνω στὸ ὁποῖο δύναται νὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ οὐσιαστικὴ ἐπίλυση τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος, ὡς μέσου ἀποκατάστασης τῆς ἀλληλοκατανόησης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν σύνολης τῆς περιοχῆς. Θὰ πρέπει ὅμως ὅλα τὰ μέρη νὰ γνωρίζουν καλῶς ὅτι τόσο ἡ μεταβολὴ εἶναι δυνατὴ ὡς πρὸς τὴν ἐδαφικὴ περιγραφὴ τῆς δικαιοδοσίας ἐνὸς Πατριαρχείου ἢ μιᾶς αὐτοκέφαλης Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ ὅ,τι ἀποφασίζεται κανονικὰ μὲ ἀνάλογους «Πατριαρχικοὺς Τόμους» ἢ «Συνοδικὲς Πράξεις», ὅπως συνέβαινε πάντοτε γιὰ τὴν ἴδρυση ἢ τὴν κατάργηση πατριαρχικῶν ἢ αὐτοκέφαλων ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν (ὅπως ἡ κατάργηση τῆς Αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας τοῦ Μαυροβουνίου μὲ τὸν Τόμο τοῦ 1922).

Ἄρα ἡ ἐπίλυση τοῦ προβλήματος, μὲ δεδομένη τὴν ὑφιστάμενη πραγματικότητα, θὰ ἦταν ἐφικτὴ σὲ πρῶτο στάδιο μόνο σὲ ἄμεση συνάρτηση πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, σχέση πού θὰ ἐπέλυε καὶ τὰ ζητήματα πού προκλήθηκαν ἀπὸ τὶς ἄκαρπες προσπάθειες 1999-2002, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας, πάντοτε μὲ σταθερὴ ἀναφορὰ πρὸς τὴν προαναφερθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ διοίκησης «τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ μάλιστα γὰρ τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις τε καὶ διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν»²⁶.

26. PG 102, 613C-D.

SUMMARY

The Archbishopric of Ochrid; historical-canonical issues
and new perspectives

By Ioannis Panagiotopoulos
*Assist. Professor, Dpt. of Theology, Theological School
National and Kapodistrian University of Athens*

The violence of the Bulgarian Schism (1872) and the preservation of conditions of ethnic conflict in the north of Macedonia after the Second World War led to the creation of an ecclesiastical schism between the Orthodox (1967). The attempts to resolve the Schism have not been fruitful, as the approach of the problem was made in the wrong way and in terms of earlier periods. The Ecumenical Patriarchate ought to resolve the problem, following the canonical framework of the Orthodox Church, in order to eliminate unnecessary and unprofitable clashes between the Orthodox local churches of the region.